

נר לשולחן שבת

פרשת בהעלותך

"ומי יתן את כל עם ה' נביאים" ... (פי"א כ"ט)

פעם נשאלה שאלה בבית הכנסת שבשכונת "שערי חסד": האם להמתין מלקרוא את ההפטרה עד שיביאו נביא הכתוב על קלף, או שמא מחמת טורח הציבור יקראו מתוך חומש?
מרו הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך השיב מיד שאין בזה משום טירחא דציבורא.

והסביר: זכרנו מה ששמעתי בעבר אודות תיאורו של תייר גוי שביקר לפני כמאה שנה בארץ ישראל, וברשמיו שפורסמו לאחר מכן נכתב בסגנון של התפעלות על ירושלים, כי היא העיר שבה עדיין מתהלכים ברחובות נביאים...

ומהיכן למד אותו תייר שעד היום מתהלכים נביאים בירושלים? על כך סיפר הוא בעצמו: בשבת הזדמן לבית הכנסת "החורבה" בעיר העתיקה. הבחין התייר שהמתפללים ממתניים. שאל את אחד המתפללים: "למי מחכים?" הלה השיב לו: "לנביא"...

התייר הגוי פנה לדרכו, ולא המתין לבואו של הנביא... וכשהגיע לביתו כתב בהתפעלות מה שכתב...

הרי לנו הוכחה, אמר רבי שלמה זלמן שהמתינו לנביא, ולא חששו לטורח הציבור...

מתוך תקנות בית המדרש "חניכי - קול תורה" בבני ברק

שמרו הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך חתום עליהן, תקנה י"א:
ההפטרה מדי שבת וכן קריאת המגילות יקראו אך ורק מנביאים ומגילות שעל קלף. [למעט כשיש טירחא דציבורא גדול, דיש להקל].

בבית ה"חזון איש" וה"קהילות יעקב" הדליקו בנרות ולא בשמן. ואמר החזון"א שאת הנרות שלנו שנדלקים היטב אין להבהב, ואדרבה הם נאים יותר כשאינם חרוכים!

(שם, "אורחות רבנו" ח"א)

אשה ששכחה להדליק נרות שבת והיה אור חשמל בבית. הגאון רבי שמואל וואזנר כתב דיש לקונסה. והגאון רבי בן ציון אבא שאל כתב שאין לקונסה, כיון שהמקום מואר.

("אור לציון" פי"ח י"ב. "שבט הלוי" ח"ה ל"ג. וב"שמירת שבת כהלכתה" מסתפק בזה פמ"ג ל')

אשה ששכחה להדליק נר ביום טוב, כתב הגאון רבי אברהם דוד הורביץ שאין לקונסה, כי בחג יכולה להדליק גם בסעודה, ואין זה שכיח שתשכח זמן כה רב, ודבר דלא שכיח לא גזרו. והגאון רבי מנשה קליין כתב דגם בחג קנסו. אמנם לדבריו יש לעיין, האם רק בחג תוסיף, או בכל שבת.

(קנין תורה בהלכה" פ"ז. "משנה הלכות" ח"ב ל"ה)

אמר מרו הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך: נראה דלא ניתן לצאת ידי חובת נר שבת כאשר האשה מסירה כיסוי מעל נר דלוק, כי אם כן אפשר לברך גם בשבת בלילה כמו בחג, ולא מסתבר שיהיה אפשר להדליק בזמן שאסור להדליק.

("שמירת שבת כהלכתה" ח"ב פמ"ג כ"ג ובסברה זו עיין משנ"ב רס"ג כ"א)

נר שכבה מותר להשתמש בו לאחר השבת, דאין קדושה בנר, דהוא נועד להנאה ולשלום בית.

(תוס' שבת מה. הגהות מרדכי)

"אם שמרתם נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון"

(י"לקוט שמועני" בהעלותך)

לא יאחרו להדליק, ואם רואה שאשתו מאחרת וחושש לחילול שבת, ידליק בעצמו, ואל ישגיח במחאת אשתו.

(משנ"ב רס"ב י"א)

אם הקדים הבעל והדליק לפני אשתו... כתב היעב"ץ שעליו לשלם לאשתו עשרה זהובים, כדין חוטף מצוה. ואילו כף החיים כתב שאין לאשתו עליו אלא תרעומת, כיון דהמצוה מוטלת גם עליו והבית והנר שלו הם. (כה"ח רס"ג כ"ב, "סידור בית יעקב", "מחזיק ברכה" רס"ג)

לכתחילה יש להדליק את הנרות על השולחן שסועדים בו, או סמוך באופן שיאירו על השולחן. וכשיש ילדים שעלולים להפוך את הנרות, ידליקם בסמוך באופן שתהיה הנאה לסעודת שבת, מהנרות שזהו כבודה של שבת.

(יחוט שני" שבת ח"ד עמ' ע"ב)

בבית מרו הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך הדליקו נרות חצי שעה לפני השקיעה, וכמדומה שאמר שכך היו נוהגים בבית אבא.

(י"דינים והנהגות" פ"ט. ועיין "שמירת שבת כהלכתה" ח"ב פמ"ג ושו"ת "אגרות משה" או"ח ו')

מה ארע ב"ב סיון בעירו של הגאון האדר"ת?

כתב האדר"ת: "בליל חמישי י"ב סיון השנה, בבית המדרש "בעלי עגלות", הכניסו ספר תורה. תחילת כתיבתו של הספר היתה על ידי אנשי החבורה, וסיומו בידי הנשים...

נהוג בכל תפוצות ישראל שנשים מתעסקות לכתוב ספרי תורה, דלא כרמב"ם שכתב: "נשים פסולות מכתבת ס"ת". (פ"א תפילין י"א)

ודע כי הכותבת ספר תורה, אף שאינה מצווה על כתיבתו, מקיימת בזה מצות "החזקת התורה", שעל ידיה יש ספרים שיכולים ללמוד בהם. ואף שהנשים פטורות מלימוד תורה, מכל מקום יש להן זכות החזקת התורה, ובזה הן הרי חייבות, כדברי הגמ' שנשים זוכות על ידי סיוען לבעליהם ולבניהם בלימוד התורה, ובכך נחשב כאילו למדו בעצמן, וגדול זכותן למאד.

ובזה נלמד מוסר גדול למצות החזקת התורה ולומדיה!" (צהר - אהל תנוק" ועיין שו"ת רשב"ש שכ"ד, או"ש הל' ס"ח, ברכות יז. - נשים במאי זכין... ותוס' ע"ז כא.)

'מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו... ואין הנשים מחויבות במצוה זו. (רמב"ם הל' ס"ח פ"ז, ספר המצוות)

כתב הגאון רבי דוד מקרלין: מצות כתיבת ספר תורה ענינה שיהיה לכל אדם ספר ללמוד בו, והוא סניף ממצות לימוד תורה, שנצטוונו להגות בה יומם ולילה. ואם לא יהיה בידו ספר ללמוד, אזי יגיעו לו הרבה פעמים מניעות בעסק התורה. ולכן הנשים פטורות ממצוה זו. ולכן אם הניחו לו אבותיו ס"ת, אמנם יש לו מצוה לכתוב, אך חיוב אין בזה, שהרי יש לו במה ללמוד. על כן בזמננו שאין לומדים מתוך ספר תורה, אלא רק בספרים מודפסים, עיקר החיוב הוא לקנות ספרים ללמוד בהם.

(כרם שלמה" סיון תשנ"ה עני"ש שמאריך בדינים אלו, ועיין רא"ש ה"ק הל' ס"ת א')
בסברת הרמב"ם כתב ה"בית הלוי" דנשים צריכות ללמוד את דיניהם, אבל אין להן חיוב תלמוד תורה. (ח"א ו') ואילו השאגת אריה כתב: גם הנשים חייבות ללמוד את דיניהם, ולכן אין לפטורן ממצות כתיבת ס"ת. (כ"ה) וכתב הברכי יוסף: 'ודברי הרמב"ם כמנהגם של ישראל!' (ע"ה)

"אם את כל דגי הים יאסף להם" - מכאן למדנו שדגים לא צריכים שחיטה, אלא אסיפתם מתרת אותם לאכילה - "יש דין אסיפה!" (פ"א כ"ב, חולין ס: רמב"ם שחיטה פ"א ה"ג - הג"י פר"א)

יהודי אמסטרדם נהגו לאכול מדי יום חמישי "סעודת דגים"
טעמים רבים נאמרו להסביר מנהג זה: ← כדי שיאכלו בשבת בשר לתאבון! ← כדי להבליט בזה את ההבדל בין שבת לחול. ← הם ניקו את הכלים הבשריים לכבוד שבת ביום חמישי... ← באותן השנים הנוצרים היו אוכלים דגים ביום שישי.
[מנהגי אמסטרדם" פ"ט. וקצ"ע דהרי בשבת גם צריך לאכול דגים? שבת קיה: משנ"ב רע"א]

הגאון רבי יצחק מולכו כיהן בסלוניקי כרבה של "קהילת קודש סיציליה ישן", שנקראה בפי העם "קהילת פישקדוריש - קהילת הדייגים", בה נקבצו יוצאי איטליה. בין המתפללים היו דייגים עמי ארצות שלא ידעו כלל להתפלל. החזן היה מתפלל והם היו חוזרים אחריו, וכך היה מוציאם ידי חובה. בשל עיסוקם שהו הדייגים במשך השבוע בכפרים גויים רחוקים הסמוכים לים, שלא היו שם בתי כנסת.

כיון שכך תיקן להם רבי יצחק מולכו נוסח תפילה: "ברוך אתה ה' ... שבראת את הכל, את השמים והארץ, הים וכל אשר בהם, ואתה מושל וממלא כל הבריות שבראת בעולמך, יהי רצון מלפניך ... שתשלח לי פרנסתי מידך הרחבה ולא מידי בשר ודם, ברוך אתה ה' שלא חסרת פרנסתי ולא יחסר לי לעתיד."
(אורחות ישראל)

"ויהי אנשים אשר היו טמאים..." (פ"ט) מי הם היו? עיין סוכה כה:..
חכמי לונל ופרובנס התירו לכהן להכנס אחר מתו לבית הקברות, כיון שמוטל עליו לקבורו, ומצוה עליו להטמא לקרובים, שהרי אין זה כבודם של מתים להיות פורש לצד אחר ולהניח לאחרים לקבורו.

וכבר נעשה מעשה בלונל על ידי משא ומתן שהיה בין החכמים בבית המדרש, והסכימו כולם להטמא להם בתוך בית הקברות, ולא היה בהם פוצה ומצפצף... בלעדי החכם רבי משה שהיה מזהיר את הכהנים לצאת מבית הקברות, קודם שיסתם הגולל. והנה החכם אדוננו רבי יהונתן הכהן, אוי לנו על שברו, נטמא על בנו ועמד על קברו.

אמנם הר"ף והרמב"ם אסרו להטמא למתו, אם בכך יטמא למת אחר. שורש מחלוקתם היא, האם טומאה לקרובים הותרה או דחוויה.
(תשובת חכמי ההר" מוריית תשנ"ג, רמב"ם הלכות אבל פ"ב ט"ו ונושאי כלים לרוב)

בדין זה נחלקו המחבר והרמ"א. המחבר אוסר לכהן להטמא למת אחר בזמן שהוא מטמא לקרובו, כלומר גם ההליכה לקבור את מתו בבית הקברות אסורה. ואילו הרמ"א מתיר ללכת לקבורו, אך לא לחזור. ולכן נהגו לקבור כהנים בסוף בית הקברות או בצידו השביל.

מה עושים כשכהן מת ואין מקום פנוי בסוף בית הקברות?
הגאון רבי משה פיינשטיין, התיר לקבורו בתוך בית הקברות, דאי אפשר אחרת, וכשחוזר ילך בצדי הקברים. והגאון רבי ישראל יעקב פישר הוסיף דכשאר אפרשות אחרת, כגון בהר הזיתים, יכול הכהן בחזרתו ללכת גם על הקברים.
(י"ד שע"ג, ב"ח, שו"ת "אגרות משה" רנ"ב רמ"ט, "פני ברוך" - "אהל חנה")

מנהג ירושלים שכהן נכנס לבית שיש בו קרובו המת אפילו שיש שם מת אחר.

(שו"ת "הר צבי" י"ד רפ"ב, "גשר החיים" פ"ו ס"ח)
רבים תמהו על מה שכתב הגאון רבי אברהם דוד הורביץ בהלכה זו. השואל שמע מזקן אחד שהגאון רבי דוד יונגרייז אמר שהמנהג בירושלים לאסור... ואמר שכן העידו זקני הכהנים בעיר הקודש. בתשובתו כתב הגרא"ד לאשר את דברי השואל כי נכונה עדותו של אותו זקן שבירושלים מקפידין על זה.

(שו"ת "קנין תורה" ג' ק"ז ועיין "פני ברוך" תשובות בסוף הספר)
ושמעתו מגיסי, הרה"ג אברהם רוט, שהגאון רבי ישראל יעקב פישר אמר לו כי מנהג ירושלים להתיר, ואותו זקן אינו יודע מה הוא מדבר!

בימים עברו בקהילות ספרד החשובות, קושטא, סלוניקי, ירושלים, ערים גדולות בחכמים, קברו את הכהנים בתוך בית הקברות, ולא נזהרו בזה... וכתב הכנה"ג שאילו מרן היה רואה ספר א"ח היה מתיר לקבור בבית הקברות אפילו שנטמא מאחרים, והכל לפי המנהג.

(שולחן גבוה")

"קברות התאווה..." (פ"א ל"ד)

משפחת ימקס מבולטימור קברו את אמם סמוך לגדר בית הקברות. עברה שנה, ובעלה ובניה בקשו מהנהלת בית הקברות שיעבירו את אימם ממקומה, וטענתם כי היא אמרה בחייה שאינה רוצה שיקברו סמוך לגדר... מנהלי בית הקברות אומרים שהמקום הינו מכובד, ואנשים חשובים קבורים שם.

השיב הגאון רבי משה פיינשטיין:

פשוט הוא שסמוך לגדר נחשב מקום מכובד כמו באמצע בית הקברות, ואפילו יותר, דהרי אנו קוברים כהנים בסוף בית הקברות, כדי שהכהן שוננס כשמת לו מת, לא יטמא בקברות אחרים. ואף אם יש מקומות שלא נזהרים בזה, לא יגרע חשיבות המקום, אם לא שאכן קבורים שם אנשים פחותים. וכיון שנקברו שם אנשים מכובדים, אין שום חסרון במקום.

ואין לשמוע לדבריה, דיש לנו לומר שמה שהקפידה הוא מפני טעותה, ואילו ידעה לא היתה מקפדת. ואף אם ידעה מזה, ובכל זאת ציוטה להעבירה אין לשמוע לה, דהוי כאומרת "אל תקברוני". ולא מסתבר לחלק בין ניוול גדול שלא להקבר לבין ניוול קטן של פתיחת הקבר וטלטול המת.

והאמת היא שיש ספק גדול בעיקר דבריהם, אף שניתן לסמוך בזה על עד אחד וקרובים אם הם כשרים, אבל מעשיהם סתרו דבריהם... דהרי חלקת הקבר המשפחתית שהם קנו משתרעת מהגדר עד שלש שורות בתוך בית הקברות, ואם כן מדוע לא קברו שם, רחוק מהגדר... ולא מסתבר שבשעת הקבורה שכחו מצוואתה ועכשיו נזכרו.

ולכן קרוב לוודאי שבעלה חולם ומזממין כדרך הרבה זקנים שכך אמרה... ובני משפחתו לא רוצים לסתור את דבריו אף שאינם אמות...
(שו"ת "אגרות משה" י"ד ח"א רמ"ב)

מתוך "פנקס בית הדין בצפת" - ח' אייר תש"ו

"אנו החתומים מטה מתחייבים שלא להכניס את הבקר שלנו לבית הקברות, ולא להשקות את הבקר שלנו בבית הטבילה של רבינו האר"י, ששייך לבית הקברות לטבילת המתים....." [רשימת החתומים הושמטה מפני כבודם וכבוד משפחתם]
מתוך פסק הדין נראה שמה שנהוג בזמננו לטבול במקוה האר"י הוא מנהג חדש יחסיית.

וכך גם אמר לי הר"ר פנחס זילברמן: "מקוה האר"י שימש בעבר אך ורק לטהרת נפטרים, ולא כל נפטר, אלא אך ורק רבנים או אנשים חשובים וקדושים, יהודי צפת לא הלכו לטבול שם".

והוסיף ואמר: "יהודי צפת לא ירדו לבית הקברות סתם, מפני שנמנעו מלדרוך על קברים שלא לצורך... ורק כשהיו צריכים ללכת כגון ביום היארצייט או לשם תפילה מיוחדת ירדו להתפלל בבית הקברות, ולפני שירדו ביקשו מחילה!

ביום פטירתו של האר"י הקדוש לא ירדנו לקברו, אלא ישבנו ולמדנו בבית הכנסת, ולאחר מכן עשו סעודה לכבודו. אבל היום הכל נעשה הפקר..."
(נר לשולחן שבת")